

EUROOPA SOTSIAALUURING 2006

KÜSITLEJATE JUHEND

Koostaja: Kairi Talves

Kuupäev: 13.09.2006

Lugupeetud küsitleja!

Käesolev juhend on koostatud Euroopa Sotsiaaluuringu läbiviimiseks 2006. aastal. See sisaldab väikest ülevaadet uuringu ajaloost ja põhimõtetest ning metoodikast, samuti on tehtud kokkuvõtte reeglitest, mida intervjuerijatel tuleb järgida ja antud ülevaade ankeedi ülesehituse põhimõtetest ja olulistest aspektidest, mida intervjuerimisel tähele panna.

Loodetavasti on juhend Teile abiks küsitluse läbiviimisel ja leiate sealt kasulikke näpunäiteid lisaks olemasolevatele teadmistele ja kogemustele töös küsitlejana. Küsimuste korral pöörduge palun oma küsitlusjuhi poole. Järgnevalt on toodud ka Euroopa Sotsiaaluuringu koordinaatori kontaktandmed, kelle poole võib samuti vajadusel pöörduda:

Kairi Talves
Euroopa Sotsiaaluuringu Eesti koordinaator
Käitumis- ja Terviseteaduste Keskus
Tartu Ülikool
Tiigi 78-219, Tartu 50410
Tel: 7 375 930; 507 6444
E-post: kairi.talves@ut.ee

Täname Teid juba ette koostöö eest!

Euroopa Sotsiaaluuring

Euroopa Sotsiaaluuring (ESS) on üle-euroopaline uuring, mida 2006. aastal korraldatakse kolmandat korda. Eelmised voorud toimusid 2002. ja 2004. aastal. Eesti osales esmakordselt 2004. aastal. Uuringu käigus kogutakse informatsiooni inimeste hoiakute, uskumuste ja käitumisviiside kohta paljudes Euroopa riikides. Käesoleva aasta uuringus osalemise kohta on kinnituse andnud 25 riiki: Austria, Eesti, Iirimaa, Portugal, Hispaania, Belgia, Soome, Läti, Rumeenia, Rootsi, Bulgaaria, Prantsusmaa, Holland, Venemaa, Šveits, Küpros, Saksamaa, Norra, Slovakkia, Suurbritannia, Taani, Ungari, Poola, Sloveenia ja Ukraina.

ESS peamiseks eesmärgiks on mõõta inimeste hoiakute ja käitumisviiside muutumist aja jooksul. Uuringus käsitlemist leidvad teemad on jagatud moodulitesse, millest kahe mooduli teemad vahetuvad igas uuringuvooruses. Järgneval leheküljel on esitatud 2006. aasta uuringu ülesehitus moodulite kaupa. ESS on loonud väga hea andmebaasi sotsiaalteadlastele analüüsima inimeste arvamuste ja hoiakute erinevusi riikide lõikes ja nende muutumist aja jooksul. Andmebaasi on lisaks teadlastele kasutanud ka Euroopa Komisjoni, riikide valitsuste ja ametite analüütikud ja spetsialistid nii riikidevahelise võrdluse kui riigisisese analüüsi teostamiseks. ESS kvaliteedi ja andmete võrreldavuse tagamiseks on loodud rahvusvaheline standardiseeritud meetodikate kogum, mida kõik uuringus osalenud riigid peavad järgima. See puudutab valimi koostamist, vastamisprotsenti, küsimustiku ülesehitust, küsitluse läbiviimise protseduuri ja aruandlust.

Uuring viiakse läbi intervjuu meetodil standardiseeritud ankeedi alusel. Eestis kuuluvad valimisse 2800 inimest alates 15 eluaastast üle kogu riigi. Hilisemaks andmete töötlemiseks peavad sobima vähemalt 2000 vastaja ankeetid.

Eestis korraldab uuringu läbiviimist Eesti Käitumis- ja Terviseteaduste Keskus koostöös Tartu Ülikooliga. Uuringu rahastajateks on Haridus- ja Teadusministeerium ja Sotsiaalministeerium. Küsitlus viiakse läbi ajavahemikus 15. september – 15. detsember 2006.

Euroopa Sotsiaaluuringu ülesehitus teemablokkide kaupa:

Küsimuse nr.	Teemad
OSA A	Meedia; sotsiaalne usaldus
OSA B	Poliitika, sealhulgas: huvi poliitika vastu, mõjus, usaldus, osalemine valimistel ja muul viisil poliitiline osalus, sotsiaalpoliitilised hoiakud
OSA C	Subjektiivne heaolu, sotsiaalne tõrjutus; religioon; tajutav (läbielatud) diskrimineerimine; rahvuslik ja etniline identiteet
OSA D	Isikliku elu planeerimine; elutee; peamiste elusündmuste ajastamine; hoiakud elusündmuste toimumise ideaalse ja liiga varase ning hilise vanuse suhtes; pensionilejäämise planeerimine
OSA E	Isiklik ja sotsiaalne heaolu, teiste aitamine, viimasel nädalal kogetud tunded, rahulolu eluga, rahulolu tööga
OSA F	Sotsiaaldemograafiline profiil, sealhulgas: leibkonna struktuur, vastaja haridus ja amet, partner, vanemad, kuulumine liitudesse/ühingutesse, sissetulek, perekonnaseis
OSA G	Väärtushinnangute skaala
OSA H	Testi küsimused
OSA I	<i>Küsimused, mille täidab intervjueri ise</i>

Küsitluse läbiviimine

ESS uuringu läbiviimisel on oluline järgida teatud reegleid, mis on kehtestatud kõigile uuringus osalevatele riikidele. Samas on teatud hulk põhimõtteid, mis korduvad uuringust-uuringusse, näiteks kuidas tulla toime intervjuust keelduvate või väga konfliktsete vastajatega või mida teha, kui õuel on kuri koer või trepikoda lukus ja küsituleja ei pääse vastajani. Järgnev loetelu annab ülevaate ESS reeglitest, kus muuhulgas on antud soovitusi ka üldisemate küsitlustööd puudutavate probleemide osas.

1. Esmalt saadab uuringufirma valimi nimekirjas olevatele isikutele kirja, teavitamaks neid uuringu toimumisest ja eesmärkidest ning nende isikute väljavalmisest uuringus osalejana.
2. Seejärel kontakteerub küsituleja iga vastajaga (valimiühikuga) ja lebib temaga kokku intervjuu aja ning täidab iga kontakti kohta kontaktlehe.
3. Küsituleja kohtub vastajaga ja viib läbi intervjuu, mingil juhul ei tohi intervjuud läbi viia telefoni, e-posti või mõne muu kommunikatsioonivahendi kaudu, tegemist on NÄOST-NÄKKU intervjuuga, samuti ei tohi lasta vastajal ankeeti ise täita (erandiks on ankeedi T-osa, mis trükitakse eraldi ja mille küsituleja esitab vastajale täitmiseks peale intervjuu lõppu).
4. Intervjuu kestuseks on orienteeruvalt 50-70 minutit, lisaks T-osa täitmisele kulub aeg. See aga eeldab küllalt kiiret intervjuu läbiviimist küsituleja poolt. Kuna ankeedis on mitmes kohas suunamisi, siis esialgu võib kuluda rohkem aega ja hiljem, kui ankeediga ollakse ära "harjunud" ja suunamised on selged, läheb küsitlemine sujuvamaks ja kiiremaks. Muidugi sõltub intervjuule kulub aeg suurel määral ka vastajast. Intervjuu on veidi lühem nende jaoks, kes ei tööta ja nende jaoks, kes elavad üksi ega ole abielus. Eakamate inimestega võib minna jällegi kauem aega.
5. Iga valimis olevat aadressi tuleb külastada (ka neid, kes keelduvad intervjuust telefonikontakti ajal), et täita kontaktlehel piirkonna info blokk.
6. Kui vastajaga ei saada kontakti, peab küsituleja püüdma temaga uuesti kontakti saada vähemalt neljal korral küsitlusperioodi jooksul (sh. vähemalt üks kontaktivõtt õhtusel ajal ja üks nädalavahetusel), enne kui ta liigitatakse mittevastanuks.
7. Intervjuust keeldumise korral, tuleb määratleda keeldumise põhjus ja tugevus ja vastavalt sellele, kas aktsepteerida keeldumist või püüda vastajat mõjutada küsimustele vastama tulevikus (näiteks nende puhul, kes põhimõtteliselt oleksid nõus vastama, kuid hetke ajastus on vale, vms.). Samamoodi käituda poolelijäänud intervjuudega, et püüda lõpetada see mõnel teisel korral (sellisel juhul kirjutada intervjuu lõppemise kellaaeg küsimuse juurde, kus intervjuu pooleli jäi ja järgmisel korral alustada samast kohast koos alguskellaaja märkimisega).
8. Eraldi kategooria alla kuuluvad isikud, keda ei saada kätte järgnevatel põhjustel: elamu on lagunenu või hävinud, elamu on ehitusjärgus ja seal ei elata sees, antud aadressi ei eksisteeri, antud aadressil ei paikne elumaja (vaid büroo, tööstushoone, haigla, lastekodu või mõni muu asutus), antud aadressil ei elata (see on tühi või on tegemist suvila või maakoduga), vastaja on surnud, vastaja on kolinud teise riiki või teadmata kadunud, vms.
9. Valimis olevate isikute ja aadresside asendamine ei ole lubatud.

Intervjuu läbiviimise üldised põhimõtted

1. Pika ja suurt hulka teemasid hõlmava küsimustiku eripäraks on see, et inimesed on mõnedest teemadest rohkem huvitatud kui teistest. Küsitleja poolt nõuab vilumust küsitluse tempo paikapanek, ühest küljest peaks vältima ilmselget vastaja tagantkiirustamist, kuid teisest küljest ei tohiks lasta vastajatel ka pikkadesse arutlustesse laskuda. Võib juhtuda, et mõned vastajad soovivad arutleda näiteks poliitilistel teemadel, kuna üks või teine küsimus tekitab neis hulganisti mõtteid, sellisel juhul tuleks vastaja suunata vastusvariantide juurde ja paluda tal siiski vastata vastavalt etteantud variantidele. Kui vastajal puudub seisukoht mingis küsimuses või ta ei oska vastust anda, tuleb ankeeti märkida vastus “ei oska öelda”.
2. Küsitleja peaks vältima vastajale lisaseletuste andmist (va mõned küsimused, kus see on intervjuueerija märkusena eraldi kirjas), lugege küsimus ette ja öelge vastajale, et ta annaks oma vastuse vastavalt sellele, kuidas tema küsimusest või väitest aru saab.
3. Enne intervjuu algust andke vastaja kätte vastuskaardid. Ankeeti vastaja kätte ei anta (erandiks on ankeedi T-osa, mis trükitakse eraldi ja mille küsitleja esitab vastajale täitmiseks peale intervjuu lõppu). Vastuskaardid sisaldavad vastusevariante, mille hulgast vastaja valib vastuse, need ei sisalda vastusevariante “ei oska öelda”, “keeldub vastamast” jms (ankeedis märgitud sulgudes), mis on mõeldud küsitlejale täitmiseks vastaja reageeringule vastavalt.
4. Mõned küsimused võivad olla “tundlikud” küsimused, mille vastamisel inimesed tunnevad end ebamugavalt või keelduvad vastamast. Näiteks võib üheks tundlikuks teemaks olla inimeste poliitilised eelistused või üsna traditsiooniliselt ei soovi inimesed avaldada oma sissetulekut. Sellisel juhul tuleks vastajale kinnitada, et intervjuu on rangelt konfidentsiaalne ja tulemusi kasutatakse vaid statistilistel eesmärkidel. Kui vastaja siiski keeldub vastamast, tuleb märkida vastusevariant “keeldus vastamast”. Kui seesugust vastusevarianti ei ole küsimuse juures antud, märkige see ise lisavariandina ankeeti, sama käib ka vastusevariandi “ei oska öelda” kohta. See on väga oluline, et teada, millal inimene ei oska vastust anda ja millal ta keeldub vastamast.
5. Mitmetel küsimustel on pakutud vastusevariandiks “muu”, seda võib märkida vaid juhul, kui küsitleja on kindlaks teinud, et vastus ei sobi ühegi eeloleva vastusevariandiga. Vastusevariandi “muu” puhul tuleb vastajalt täpsustuseks küsida ka, mida täpselt silmas peetakse ja kirjutada see vastavale kohale ankeedis.
6. Ankeet on jagatud moodulitesse ja teemablokkidesse, mõnikord on ühe teema juurest teise juurde suundumine sissejuhatatud lausega nagu näiteks “Järgnevalt mõned küsimused selle kohta...”. Lugege need

instruktsioonid vastajale ette. Mõnikord pole aga suunavaid instruktsioone antud, kuid sel juhul ei pea ka küsitleja andma lisaseletusi ühelt teemalt teisele suundumise kohta.

Lisätähelepanu vajavad kohad ankeedis

- A1-A4 Siin küsitakse, kui palju aega kulutab vastaja televiisori vaatamisele ja raadio kuulamisele tavalisel nädalapäeval (siin mõeldakse äripäevi, esmaspäevast reedeni). Kui vastaja vajab lisaselgitust, võib öelda, et siin on mõeldud aktiivset vaatamist ja kuulamist, mitte et televiisor või raadio mängib lihtsalt taustaks.
- B11 Kui vastaja väidab, et käis küll valimas, kuid rikkus oma valimisedeli või jättis selle tühjaks, siis märkige vastusevariant "EI"
- B20b, B22 Erakonnad Res Publica ja Isamaaliit on nüüdseks ühinenud. Ankeedis on need välja pakutud eraldi. Kui vastaja siiski nimetab vastusevariandina nende erakondade ühenduse, siis märkige vastusevariandiks "MUU" ja täpsustage, et tegemist on nimetatud erakondade ühendusega.
- D3 Siin küsitakse aastaarvu (Mis aastal, kui üldse, Te lahkusite esimest korda oma vanematekodust kaheks kuuks või enamaks, et elada vanematest eraldi?). Kui vastaja aastaarvu ei mäleta, kuid mäletab enda vanust sündmuse toimumise hetkel, siis aktsepteerige seda ja arvutage koos aastaarv. Sama põhimõtet tuleb järgida ka teiste sarnaste küsimuste juures.
- D16 Sisestage intervjuu toimumise kuupäev ja jälgige hoolikalt kodeerimisjuhendit küsimuses D16a. Järgnevas blokis jaguneb ankeet kaheks ehk küsimustes D17a – D51a küsitakse küsimusi tüdrukute ja naiste kohta ja D17b – D51b küsitakse sarnaseid küsimusi poiste ja meeste kohta. Käituge vastavalt kodeerimisjuhendile ja ärge kasutage korruga mõlemat varianti (A ja B). Kindlasti tuleb ette lugeda kõik instruktsioonid, mis vastajale on mõeldud.
- F4 Siin on küsitud muuhulgas ka leibkonnaliikmete suhet vastajaga. Palun veenduge, et vastaja ütleks seda viisil: "Ta on minu....." ja märkige saadud vastus tabelisse.
- F6, F6a jne. Kui vastaja jääb hätta hariduse ja ametivaldkonna küsimustele vastamisel, aidake tal leida õige vastusevariant, esmalt määratledes tema haridus või amet ja seejärel koos vaadates, missuguse valdkonna alla see kuulub.
- F6a Siin on küsitud, missugusel erialal omab vastaja kõrgeimat kvalifikatsiooni. Kui vastaja käib veel koolis ja ei oma kvalifikatsiooni,

märkige vastusevariant 01. Kui vastajal on kõrgeim kvalifikatsioon mitmel alal, märkige vastusevariant 15. Kui vastajale tundub antud küsimusele vastamine liiga raske, paluge tal siiski valida variant, mis tema arvates kõige paremini sobib tema kvalifikatsiooniga.

- F7 "Koolis läbitud õppeaastate" all on mõeldud kõiki koolis käidud aastaid, nii põhikooli, kui hariduse omandamist pärast põhikooli. Need ei pea olema üksteisel järgnevad aastad, aga sel juhul peaks arvesse võtma aastaid, kui käidi koolis, aga mitte arvestama neid, mis jäid vahele. Kutsekoolis käimine ja täiendkoolitus läheb arvesse, kuid ei lähe arvesse praktika ajal töötamine. Osaaja õppe peab teisendama täisaja õppeks, mis tähendab, et kui õpe kestaks ühe aasta täisajaga, kuid tegelikult õpiti kaks aastat osaajaga, siis tuleb see arvesse võtta kui üks aasta.
- F8a Vastaja saab valida mitu varianti tegevuste hulgast, mida ta on teinud viimase 7 päeva jooksul, märkige need kõik üles, samuti kui ta pakub veel midagi, mida nimekirjas ei ole, märkige vastusevariant "muu" ja kirjutage juurde, mis täpselt.
- F8c Tuleb valida vaid üks vastusevariant, mida vastaja peab oma kõige olulisemaks tegevuseks. Kui vastaja kõhkleb või ei oska öelda, paluge tal valida variant, mis talle tundub kõige lähedasem sellele, mida ta teeb.
- F12 Siin on küsitud inimese põhitöökohta käesoleval hetkel või kui ta hetkel ei tööta, siis viimasel töökojal. Esitage küsimus arvestades, kas vastaja töötab või ei tööta. Kui vastajal on rohkem kui üks töökoht, tuleks tal vastata selle kohta, millele veedab suurema osa ajast, kui töökohad on aja poolest võrdsed, siis tuleb vastata selle kohta, kust saadav tasu on suurem.
- F22-F24 Siin on küsitud detailsemalt vastaja ametikoha kohta. Ei küsita ainult nendelt, kel pole kunagi töökohta olnud. Esitage küsimus arvestades, kas vastaja hetkel töötab või ei tööta. Palun märkige ametinimetus, töö sisu ja kvalifikatsioon täpselt nii nagu vastaja ütleb, et saaksime teha vahet samasse valdkonda kuuluvate, kuid erinevate ametite vahel (näiteks on olemas erinevat liiki insenere).
- F32 Siin on küsitud leibkonna netosissetulekut (pärast maksude mahaarvamist). Sissetulekute hulka tuleb lisaks palgale arvestada ka pensionid, toetused, samuti intressid ja muu tulu, mida pole saadud reaalse sissetulekuna.
- Osa H Testi küsimused. Siin käsitletakse uuringus eelnevalt juba küsitud teemasid ja küsimused on valdavalt sarnased varasematele küsimustele. See on vajalik, et teha kindlaks, missugusel viisil (testitakse skaalasisu, küsimuse sisu ja vormi) oleks kõige parem ühte või teist küsimust küsida. Ankeet jaguneb kolmeks: A, B ja C osaks. Igale küsitlejale antakse teada, missugust varianti tema kasutab. Ärge

kasutage korraka kõiki variante (A, B, C). Kindlasti lugege vastajale ette ka instruktsioon, et ta saaks aru, miks temalt küsitakse sarnaseid küsimusi veelkord.

Osa I Intervjueerija küsimused. Selle osa küsimustele vastate teie ise. Need küsimused on loodud selleks, et saada teada, kuidas intervjuu möödus ja kuidas vastaja reageeris intervjuu küsimustele. Küsimused I13 ja I14 on esitatud lihtsalt kontrolliks, et küsitlus viidi läbi intervjuu teel.